

"Vienatvė man reiškia pilnatvę..."

Su rašytoja JURGA IVANAUSKAITE kalbasi Sigitas Parulskis

[skaityti komentarus]

Esi viena produktyviausių šiuolaikinių Lietuvos rašytojų, bet atrodo, kad daugiau dėmesio sulauki "populiariosios" kultūros zonoje. Ar nesijauti truputį ignoruojama vadinamojo "elito" (nors sunku pasakyti, ką tai galėtų reikšti)?

Ignoruojama, žinoma, jaučiuosi, nors kuo labiau gilinuosi, tuo man sunkiau suvokti, kas tas "elitas"? Na, "verslo elitas" yra tie, kurie turi daug pinigų, "elitiniai armijos daliniai" geriau šaudo ir gaudo, tačiau kuo pasižymi "literatūros elitas"? Ar tai tie individai, kurie turi daugiau pilkosios smegenų masės ir daugiau sielos? Beje, pasak senovės egiptiečių, Paskutiniame teisme sveriant sielą ant kitos svarstyklių lėkštės dedama plunksna, taigi elitinis sielos sunkis nėra toks jau vertingas dalykas. Jeigu "kultūros elitas" įkūnija tautos pasirinktus dvasios autoritetus, tai kodėl jis pats su tokiu bulimišku apetitu ėda bene vienintelį Marijos žemės tikrai numylėtą poetą Justiną Marcinkevičių? Todėl atrodo, kad šis elitas save susikūrė, susigalvojo taisykles, pagal kurias žaidžia, ir pats pasitenkina. Kartais pagalvoju, kad "literatūros elito" puikybė, pavydumas ir įprotis kategoriškai teisti pačiam būnant neteisiamam tam tikra prasme nužudė ir Gavelį, ir Kunčiną. O "fotografų elitas" palengva galabija Paulių Normantą. Ir tai nesusiję vien su valstybinėmis premijomis, kurias, kaip žinoma, dalina elitas. Jis (o gal "tai?"), vadindamas save "istorija" ar "laiko išbandymu", pasirūpina, kiek ir kokių eilučių apie mane (tave) bus parašyta enciklopedijoje ir ar bus man (tau) rasta vietos 10 klasės lietuvių literatūros vadovėlyje. Tačiau ar verta dėl to išgyventi, juk nepraeis nė pusė amžiaus, o jau būsiu visai kitoje vietoje, kitokiu ar net jokių pavidalu. Prisipažinsiu, kad kitados elitas atrodė lyg Olimpo viršūnė, kurios dievai man nepalankūs. Dabar šis mįslingas darinys panašesnis į kokią lotofagų salą, kurios gyventojai man nelabai rūpi, tai ar turėčiau reikalauti, kad būčiau jiems svarbi? Tiesą sakant, daug smagiau išgirsti, kad "Sapnų nublokšti" yra mėgstamiausia mano kaimynės automobilio mechaniko knyga, nei sulaukti palaiminimo iš elito padangės. Meluočiau, jei tvirtinčiau, kad būdama populiari jaučiuosi labai nelaiminga.

Gal "rimtoji" lietuvių literatūra jau praradusi ryšį su tikrove, ypač su jos įvairove?

Mane visada pribloškia "rimtųjų" žanrų adeptų (tiek rašytojų, tiek kritikų) nepajudinamas įsitikinimas, kad pasaulis yra tik toks, kokį regi jie, kad žmones ir reiškinius dera suvokti tik pagal vienintelį jų receptą ir kad visiems kitiems privaloma justis, jausti, protauti tik taip kaip šie išrinktieji (ar save išsirinkusieji). Tarsi toje vaikystės dainelėje apie Jurgelį: stok į ratelį ir viską daryk taip kaip meistrelis. Ši dogma atrodo dar juokingesnė, kai prisimeni pagrindinę budistinę maksimą, kad pasaulis tėra iliuzija, kurią kiekvienas asmeniškai susikuria savo mąstymu, o realybių yra tiek kiek individų. Ta "rimtųjų" pozicija man taip pat dvelkia klaustrofobija ir ksenofobija, apskritai būdinga lietuviškai pasaulėžiūrai, kuri tolydžio prasimuša net "vakarėjančiame", "europėjančiame" politiniame diskurse. Tik literatūros ksenofobai bijo ne juodžių ar siauraakių antplūdžio į baltąją Lietuvą, o gaivalų, esančių pačiame žmoguje, jo Šešėlio, demonų ir panašių asmeninio pragaro išperų. Todėl bandoma atsiriboti nuo kitokių, nei tradiciškai lietuviams įprasta, patirčių ir kitokio gyvenimo suvokimo. Kartais padėtis primena atvirkštinį "Akvariumą", kai kažkas, esantis uždaroje patalpoje anapus stiklo, bando tau rėkti, kad būdamas laisvėje, ribų neturinčioje erdvėje, "neteisingai" elgiasi. Pasaulis kasdien darosi vis įvairesnis ir sudėtingesnis, jis tarsi nuolat sprogina, pats save daugindamas, todėl gana keista reikalauti vienintelės, įprastinės ir tradicinės jo aprašymo ar interpretavimo formos.

O gal viena iš problemų yra sustabarėjusi klišė "moteris rašytoja"?

Pasirodžius mano pirmajai knygai "Pakalnučių metai", a. a. Vaidotas Daunys pasakė, kad būdama vyru su tokia fantazija ir kūrybiniu potencialu tikriausiai daug ko pasiekčiau, bet kadangi esu moteris, tai vargu bau... Anuomet, beveik prieš dvidešimt metų, nesupratau, ką tuo norima pasakyti, bet vis dėlto ši frazė manyje ilgam pasiliko, nors visą tą laiką nejaučiau savo, kaip moters rašytojos, konflikto su kuriančia ar vertinančia vyrija. Netgi atvirkščiai išsamesnio, taiklesnio savo kūrybos įvertinimo ir supratimo sulaukdavau būtent iš vyrų, nors gal jie (Jonušys,

Rubavičius, Beresnevičius), o siaube, nepriklauso elitui?! Iš moterų patirdavau kur kas skaudesnių smūgių ir kaltinimų visomis įmanomomis lytinėmis, tautinėmis, literatūrinėmis, dvasinėmis ir egzistencinėmis nuodėmėmis. Na, gal moterys žino, kad jų lyčiai įgimtas, mediciniškai tariant, aukštesnis "skausmo slenkstis", tad ir smūgiuoja viena kitai aršiau (šiukštu šito netaikau nei Daujotytei, nei Daugirdaitei). Neapsieinu be pavardžių, nes prabilus apie skaudulius darosi baugu, kad su nuoskaudų vandeniu neišpilčiau ir kūdikio, šiuo atveju □ gerųjų auklių. Man gana keistas nūnai prasidėjęs demonstratyvus skirstymasis į "rašančių moterų" ir vyrų rašytojų stovyklas. Keistas jau vien dėl to, kad moterys iš tikrųjų nėra solidarios tarpusavyje. Mokslininkai šį faktą aiškina, kad esą mažos 2□5 metų mergaitės būna tiek fiziškai, tiek psichiškai pranašesnės už berniukus, todėl šiems tenka burtis į krūvą ir vienam kitą paremti. Tai tampa lyg ir antriniu vyriškos instinktu, o moterys įpranta apsieiti be savo seserų Ievoje palaikymo. Taigi jau vien dėl šios priežasties moterys nepakils į kryžiaus žygį prieš vyrus ir jų nesunaikins, kaip Tu neseniai būgštavai "Veide". Be abejo, Lietuvoje neretai tenka pajusti patriarchalines nuotaikas, bet man jos kraujo ypač negadina, todėl kas vakarą nekartoju budistinės maldelės, kad kitame gyvenime atgimčiau vyru.

□ *Rašyti ir būti rašytoja □ kaip tau tai susiję su darbu ir laisvalaikiu; t. y. ar būti rašytoja toks pat darbas kaip ir rašyti? Tavo pilietinis aktyvumas □ iš to paties, iš kūrybinio potencialo ar tai tam tikra duoklė žmogiškumui apskritai? Juk menininko individualistinės nuostatos dažnai spjauna į visuomenę net nesąmoningai.*

□ Na, gal tai panašu į mezgėjos namudininkės darbą, kai neturi jokio apibrėžto grafiko, nereikia anksčiausiai keltis ir lėkti į kokią įstaigą, o joje atsėdėjęs visą darbo dieną teisėtai pradėti tai, kas vadinama "laisvalaikiu" ar "poilsiu". Turiu tokią bičiulę, kuri neria ir neria, kol prasideda rankų sąnarių uždegimas. Su rašymu irgi panašiai nutinka, tik užsidega ne sąnariai, o smegenys, dieną kurtas tekstas persikelia į ryškiausius sapnus arba į nemigą, kartais procesas pagauna kaip kokia kalnų upė pavasarį ir iš to srauto tiesiog fiziškai nebegali išnerti, kad pasikalbėtum su kuo nors stovinčiu ant kranto. Šiaip jau, bent sąmonėje ir kažkur pačiose sielos gelmėse, nesijaučiu esanti "rašytoja" ir vis atrodo, kad šis tarpsnis (nors jau per ilgai užsitęsęs) pasibaigs taip pat netikėtai, kaip ir prasidėjo. Taip jau susiklostė, kad esu visuomenėje matoma, todėl kartais tenka imtis visai keistų funkcijų, tapti pokalbių laidų eksperte, guru, ragana-regėtoja, o dar ne taip seniai, grįžusi iš Himalajų, kartais būdavau kviečiama net pas komos būsenos ligonius, nors gyniausi, kad esu tik rašytoja ir neturiu jokių magiškų galių. Nemanau, jog "pilietiškai aktyvi" esu todėl, kad rašau. Tai veikiau prigimtis, genai, paveldėti iš senelio K. Korsako. Gal įkvėpė dar ir tai, kad ankstyvoje jaunystėje buvau susijusi ne su elitiniais universitetiniais sluoksniais, o su vadinamuoju "popsu", hipiais, pankais, roko muzikantais. Vieni didžiausių mano "auklėtojų" anuomet buvo Johnas Lennonas su Yoko Ono, iš jų paveldėjau ir daugelį savo pilietinių idėjų. Dažnai pati sau sakau, kad noriu būti kiek galima toliau nuo visuomenės, nuo visų jos struktūrų ir judėjimų, bet kartais kažkokia vidinė katapulta ima ir iššauna į patį kokių nors politinių įvykių sūkurį. Nesu tiek apaugusi individualistinėmis nuostatomis, kad spjaučiau į viską, kas vyksta pasaulyje ir Lietuvoje. Juo labiau kad budistinė tradicija individualizmą tapatina su egoizmu ir abu laiko "nuodais", kuriais būtų kvaila mėgautis it panacėja.

□ *Kaip tavyje sugyvena dailininkė ir rašytoja: ar šios dvi raiškos formomis ganėtinai tolimos sritys vagia viena iš kitos, blokuoja tam tikrus sumanymus, ar atvirkščiai □ skolina viena kitai įvaidžius, siužetus, detales, kompozicijos sumanymus?*

□ Šios sritys sugyvena maždaug taip kaip kairė ir dešinė ranka arba kairė ir dešinė koja (bet ne atitinkami smegenų pusrutuliai). Jos nei vagia viena iš kitos, nei blokuoja. Gal anksčiau būčiau sakiusi, kad jos viena kitą papildo, nes mano pirmąsias noveles įkvėpė būtent dailė □ surrealistai, Boschas su Bruegelium, rusų ikonos ir japonų graviūros. Mano paveikslai iki šiol yra labai literatūriški, mėgstu, kad juose būtų ne tik lakoniškas siužetas, bet ištisas pasakojimas, istorija, herojai, kad tai truputėlį primintų animacinį filmą, kuriame viskas juda iš taško A į Z, kinta nuo įžangos iki finalo. Abstraktų paveikslą tikriausiai įstengčiau nutapyti tik tada, jei kas grasintų įrėmęs į nugarą pistoletą. Jaunystėje svajojau kurti filmus, tad dabar šios dvi raiškos sritys □ literatūra ir dailė □ turbūt yra savotiški neįgyvendinto, nerealizuoto troškimo recidyvai. Na, o jei jau reikėtų kaip nors jas priešpriešinti, tai galėčiau sakyti, kad literatūra iš manęs vagia dailei skirtą laiką, mat esu sugalvojusi daugybę paveikslų, bet per tą rašymą jie taip ir lieka nenutapyti. Išleidus "Pakalnučių metus", jaučiausi tarsi pagavusi save nusikaltimo vietoje, nes

akivaizdžiai mačiau "nuostolius", padarytus sau kaip dailininkei, iš kurios, bent jau mano artimieji, šio to tikėjosi.

□ *Nors ir esi sakiusi, kad rašydama jautiesi laiminga, bet tavo katinas turbūt ką nors papasakotų ir apie tamsiąją laimės pusę. Vienatvė □ sąmoningas pasirinkimas ar jautiesi jos pasirinkta? Gal apskritai savo gyvenime tokios būsenos, gyvenimo būdo neaktualizuoji?*

□ Tai ne katinas, o katė. Iš jos tikrai galiu mokytis gyvenimo džiaugsmo ir gurmaniškos būties kontempliacijos. Tačiau kartais ji irgi užkniaukia apie kosminę kiekvieno gyvo padaro vienatvę. Būna, kad ir mane, kaip kiekvieną žmogų ar gyvūną, apima absoliučios vientulystės nuotaika. Nors kuo toliau, tuo labiau vienatvė man reiškia pilnatvę, ir ne tik todėl, kad šie žodžiai puikiai rimuojasi. Gal iš pat pradžių vienatvė mane pasirinko, bet dabar pati ją renkuosi, visai sąmoningai ir atsakingai, "būdama sveiko proto", kaip sakoma teismo ekspertizėse. Kartais netgi pasigendū griežtesnių vienatvės formų negu dabartinis mano gyvenimas taip ir nesudarius "svarbiausios visuomenės lastelės". Iki šiol viena esminių, giliausių, taip pat ir palaimingiausių savo gyvenimo patirčių laikau tuos kelių mėnesių ar kelių savaitių tarpsnius, kuriuos praleidau Indijoje absoliučiai nuo visų atsiskyrusi, medituodama ar užsiimdama kitokia dvasine veikla. Kai sakau, kad viena iš didžiausių mano svajonių yra meditacinė ola kur nors Himalajuose, nemeluoju, neapsimetinėju ir nekoketuojau. Kažkodėl vyriškajame kontekste, pranašų, apaštalų, dvasininkų, taip pat ir menininkų gyvenimų aprašymuose vienatvė yra pateikiama kaip pats svarbiausias, neabejotinai teigiamas, esminis jų būties ingredientas. Tuo tarpu moterų, įžengusių (kiek leidžia visuomenės normos) į tas pačias kūrybos, dvasios, tikėjimo ir dievoieškos sritis, sąmoningas vienatvės pasirinkimas vis dar laikomas akibrokštu, nesusipratimu ar gėdos įdagu. Kada nors norėčiau parašyti knygą apie skirtingų tautų ir epochų moteris mistikas, pavyzdžiui, tibetietę Ješę Cogjal, Hildegardą iš Bingenos ar Simone Weil. Tai būtų knyga ir apie vienatvę.

□ *XX amžiaus mene (ir ne tik □ apskritai kone visuose žmonių veiklos baruose) naivumas, nuoširdumas totaliai virto didesniu ar mažesniu cinizmu, ironija, autoironija, grotesku. O tavo kūryboje (ypač paskutinėje knygoje "Kelionių alchemija") juntamas... tarkime, naivus pozityvizmas. Ar visiškai klystu?*

□ Manding, cinizmas, ironija, autoironija ir groteskas tėra šarvas, po kuriuo slepiasi visiems mums įgimtas pozityvių dalykų □ meilės, švelnumo, atjautos □ ilgesys. Netikiu, kad žmonių giminė staiga ėmė ir iš esmės pasikeitė, nesvarbu, kad realybė, ypač tas jos lygmuo, kurį darto politikai, tampa vis absurdiškesnė. Herojų, groteskiškesnį už Bushą, vargu ar sukurtų net pats ciniškiausias autorius. Jei kalbėsime apie kultūrą, tai ji neapsiriboja vien Europa ar JAV, dar yra Azija, Lotynų Amerika, Afrika, kurių mene ir kūrybinėje pasaulėžiūroje-pasaulėjautoje apstu naivumo, nuoširdumo, sentimentalumo, pozityvistinių gėrio idėjų, kurias žvelgiant iš savosios, vakarietiškosios, barikadų pusės taip ir knieti pavadinti kiču. Tačiau net ir vakarietiškojoje terpėje anaipol ne visi autoriai persismelkę Tavo minėtomis savybėmis. Ko gero, nuo cinizmo ir grotesko, kurie neapsieina dar ir be kankinystės apologetikos bei nuolatinio savo žaizdų draskymo, jau pavargo ne tik patys kūrėjai, bet ir jų kūrybos vartotojai. Tai įrodo kad ir pasaulinis Coelho kūrybos triumfas. Net religinėje srityje vietoj nukryžiuoto ir kenčiančio Kristaus vis populiarnesni tampa palaimingai besišypsantis Buda ar gražuolis Krišna su smagiu piemenaičių būriu. Bent jau man asmeniškai cinizmas, groteskas ir autoironiška saviplaka asocijuojasi su užsitęsusia paauglystės krize, nors, žinoma, būna ir išimčių. Žmones, kuriuos laikau savo didžiausiais autoritetais, išskiria būtent pozityvus požiūris į pasaulį, nors kai pirmą kartą sutikau Tėvą Stanislovą, MonsinJORą Kazimierą Vasiliauską ar Dalailamą XIV, jų optimizmas man atrodė naivokas ir, kaip pasakė vienas pažįstamas filosofas, net šiek tiek "teliukiškas", "veršiškas". Bet dabar jau esu įsitikinusi, kad tikroji išmintis neatskiriama nuo šviesaus, skaidraus, pozityvaus mąstymo. Na, o "Kelionių alchemija" sudaro spaudai rašyti straipsniai, juose tiesiog sąmoningai stengiausi pozityvias idėjas priešpriešinti nūnai žiniasklaidą persmelkusiam visuotiniam nihilizmui. Taigi pozityvumas (ne pozityvizmas, kaip filosofijos kryptis) man yra sektinas ir siektinas pavyzdys, o jei mano pastangos kol kas atrodo šiek tiek naivokos, optimistiškai tikiu, kad ateityje jos virs brandžiu, išmintingu gyvenimo ir žmogiškumo teigimu. Tikriausiai cinikus nuo tokio pareiškimo krečia šiurpas, bet juk pasišlykštėjimo drebulys jiems malonus.

□ *Rodos, "Kultūros namuose" sakei, kad dabar rašomas romanas bus visai kitoks nei ankstesnieji. Žinau, kad klausimas nekorektiškas, bet vis dėlto bent truputį □ koks kitoks?*

□ Na, kiekviena diena yra šiek tiek kitokia negu prieš tai buvusi. Antra vertus, kad ir kaip trokštume permainų ar net labai norėtume keistis, žmogus visą gyvenimą dažniausiai groja tą pačią melodiją, tik su tam tikromis variacijomis. Smuikas niekada netaps violončele ar kontrabosu, o elektriniai vargonėliai, kad ir kaip plėšytųsi, nepasieks tų tonacijų, kuriomis katedroje griaudėja didieji vargonai. Net nusidėjėliai, vėliau tapę kanonizuotais šventaisiais, nuo pat vaikystės turėjo polinkį į kraštutinumus. Kaip sako budistai, tomis pačiomis malkomis kūrenama ir žemiškoji aistra, ir meilė Dievui. Nebent Dievas pats įsikiša į kieno egzistenciją, tuomet Saulius virsta Pauliumi ir dedasi kiti eiliniam mirtingajam neskirti dalykai. O šiaip jau kiekvienas, pasižiūrėjęs į savo biografiją, pastebės, kaip joje kartojasi vis tos pačios situacijos, panašiais pavidalais ateina vis kiti mylimieji, o jei lemta, tai ir išeina, pakartodami jau daug sykių vaidintą išsiskyrimo dramą. Taigi nuo savęs nepabėgsi, todėl nemanau, kad mano naujoji knyga bus iš esmės kitokia, kad staiga imsiu rašyti kaip Granauskas, Juknaitė ar Vilimaitė. Tiesa, šiame romane visai neliečiama Rytų tematika ir bus kur kas mažiau erotikos, nei Ivanauskaitei įprasta, taigi prie mano prekinio ženklo gal ir teks klijuoti kiek kitokias etiketes. Koks bus galutinis rezultatas □ kol kas tikrai negaliu pasakyti, priešokiais rašau tą romaną jau trečius metus ir jame nuolat labai daug kas keičiasi. Dabar toks etapas, kai rašymo procesas valdo mane, ne aš jį. Tai net sukuria tam tikrą intrigą, pati seku gimstantį tekstą, kaip kokį detektyvą, kurio atomazgos nežinau, tik gal giliai pasąmonėje nujaučiu.

http://www.culture.lt/satenai/?leid_id=647&kas=straipsnis&st_id=1700